

Strategy Mapping of Role-Playing of the I.R. Iran in the Islamic Axis of Resistance with SWOT Analysis

Mostafa Ghorbani*

Ph.D. Student in Political Science, University of Tehran, Iran, (*Corresponding Author*)
dr.ghorbani91@gmail.com

Soleiman Ghaffari

Ph.D. Student in International Relations, IAU of Tabriz, Iran,
suleimanghaffari@gmail.com

Ali Kargar Shuraki

M.A. in Political Science, University of Yazd, Iran, alialavi79@gmail.com

Abstract

Objective: Considering the effect of the Islamic Republic of Iran's support for the axis of Islamic resistance in the West Asian region on internal, regional and international developments, the main question of the present study is "what strategies should the Islamic Republic of Iran adopt in order to improve its position in support of the Islamic Axis of Resistance?"

Method: The research method is a combination of library method and in-depth interview. Data analysis was also performed using SWOT technique, after accessing all the results obtained from library resources and in-depth interviews.

Results: the Islamic Republic, in addition to being successful in leading the resistance axis and building foreign opportunities, has also faced threats, and some weaknesses have emerged in the country.

Conclusion: In order to optimize its role in supporting the Islamic Axis of Resistance in the region, the Islamic Republic of Iran must strengthen its solidarity and develop relations, especially in the economic dimension, with member states of the Islamic Axis of Resistance, must try to strengthen the position of the resistance in the national political scene of these countries and to repel or reduce foreign threats, in addition to trying to divert the Islamic resistance to the Palestinian cause as much as possible, and in the next step, confronting and limiting the Takfiris, and finally, putting pressure on foreigners to leave the region, it must work with the media to thwart Iran-phobia propaganda at the regional level. In order to improve the internal weaknesses, along with the efforts to neutralize the duplication of popular interests - support for the Islamic Axis of Resistance, the economic and security opportunities and achievements of the Islamic Republic of Iran by the Islamic Axis of Resistance must be explained and strengthened.

Keywords: Strategy, I.R. Iran, Islamic Axis of Resistance, Regionalism, Islamophobia.

راهبردنگاری نقش آفرینی جمهوری اسلامی ایران در محور مقاومت اسلامی با

تحلیل SWOT

مصطفی قربانی*

دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه تهران (گرایش مسائل ایران، نویسنده مسئول) dr.ghorbani91@gmail.com

سلیمان غفاری

دانشجوی دکتری روابط بین الملل دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز suleimanghaffari@gmail.com

علی کارگر شورکی

کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه یزد، alialavi79@gmail.com

چکیده

هدف: با توجه به ابعاد تأثیرگذاری حمایت جمهوری اسلامی ایران از محور مقاومت اسلامی در منطقه غرب آسیا بر تحولات داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی، سؤال اصلی پژوهش حاضر آن است که «جمهوری اسلامی ایران در حمایت از محور مقاومت اسلامی، برای بهبود موقعیت خود چه راهبردهایی باید اتخاذ کند؟»
روش: روش پژوهش به صورت ترکیبی از روش کتابخانه‌ای و مصاحبه عمیق است. تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز با استفاده از تکنیک SWOT، پس از دسترسی به تمام نتایج به دست آمده از منابع کتابخانه‌ای و مصاحبه عمیق، صورت گرفته است.

یافته‌ها: جمهوری اسلامی به موازات آنکه در رهبری محور مقاومت موفق عمل کرده و فرصت‌سازی خارجی کرده است، با تهدیداتی نیز روبرو شده و در داخل کشور نیز ضعف‌هایی پیش روی آن نمایان شده است.
نتیجه‌گیری: جمهوری اسلامی ایران برای بهینه‌سازی نقش خود در حمایت از محور مقاومت اسلامی در منطقه باید ضمن تقویت همبستگی و توسعه مناسبات، به‌ویژه در بعد اقتصادی، با کشورهای عضو محور مقاومت اسلامی، تلاش کند تا جایگاه مقاومت در صحنه سیاسی ملی این کشورها تقویت شود و برای دفع یا کاهش تهدیدات خارجی، علاوه بر تلاش برای معطوف‌سازی هرچه بیشتر مقاومت اسلامی به آرمان فلسطین و در گام بعدی، مقابله و محدودسازی تکفیری‌ها و درنهایت، فشار به بیگانگان برای ترک منطقه، با اقدامات رسانه‌ای تلاش کند تا تبلیغات ایران‌هراسانه در سطح منطقه را نیز خنثی سازد. برای بهبود نقاط ضعف داخلی نیز باید در کنار تلاش برای خنثی‌سازی دوگانه‌سازی منافع مردمی - حمایت از محور مقاومت اسلامی، فرصت‌ها و دستاوردهای اقتصادی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران از قبل محور مقاومت اسلامی تبیین و تقویت شود.

واژگان کلیدی: راهبرد، جمهوری اسلامی ایران، محور مقاومت اسلامی، منطقه‌گرایی، ایران‌هراسی.

مقدمه

پیروزی انقلاب اسلامی را می‌توان سرآغاز شکل‌گیری «محور مقاومت اسلامی» در منطقه دانست.^۱ در واقع، با پیروزی انقلاب اسلامی، ارتباط و پیوندی که میان مبارزان انقلابی در ایران و نیروهای مبارز فلسطینی و لبنانی در برهه پیش از انقلاب وجود داشت، مستحکم شد و به تدریج، به موجودیتی قدرتمند در منطقه تبدیل شد (کریمی، ۱۳۹۶: ۲). به عبارت دقیق‌تر، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، متأثر از عواملی چون تقویت و گسترش حمایت‌های ایران از گروه‌های مبارز فلسطینی، تشکیل جنبش حزب‌الله در لبنان با سویه‌های جدی مبارزاتی، حمایت سوریه از جمهوری اسلامی ایران در جریان جنگ تحمیلی هشت‌ساله عراق با ایران و در نتیجه، نزدیکی روزافزون سوریه به جمهوری اسلامی ایران، قطب‌بندی منطقه‌ای؛ بعد از مذاکرات سازش فلسطینی‌ها با اسرائیل و مخالفت جمهوری اسلامی ایران با این مذاکرات، با محوریت جمهوری اسلامی ایران و حامیانش از یک سو و اسرائیل و دولت‌های محافظه‌کار عربی منطقه از سوی دیگر حالت مشخصی به خود گرفت (Moshirzadeh, 2010: 156؛ اکبری، ۱۳۸۸: ۵۳-۵۲).

این قطب‌بندی متأثر از تشکیل دولت شیعی در عراق و به‌ویژه جنگ ۳۳ روزه اسرائیل با حزب‌الله لبنان و در ادامه، جنگ‌های ۲۲ روزه و هشت‌روزه در نوار غزه، حالت مشخص‌تر یافت، زیرا در این جنگ‌ها، کشورهای عربی آن‌چنان‌که مبارزان لبنانی و فلسطینی انتظار داشتند، از آنها حمایت نکردند و در این میان، تنها جمهوری اسلامی ایران و سوریه بودند که از هیچ‌گونه کمکی به مبارزان مقاومت دریغ نکردند. نوعی جنگ سرد کم‌رنگ میان این دو محور ادامه داشت تا اینکه با شروع تحولات ۲۰۱۱ دنیای عرب و سقوط دو مینووار رژیم‌های طرفدار یا وابسته به سعودی‌ها در منطقه، تضادهای موجود در میان این دو مجموعه به تخصیص‌ترین حالت خود رسید (ترابی، ۱۳۹۲، ص. ۲۱۶-۲۱۵). در واقع، بحران سوریه را می‌توان جدی‌ترین صحنه درگیری این دو محور منطقه‌ای دانست که در یک طرف آن، جمهوری اسلامی ایران، دولت سوریه و حزب‌الله لبنان قرار دارند و در طرف دیگر آن، عربستان سعودی و برخی از کشورهای عربی، اسرائیل و گروه‌های خشونت‌گرایی چون داعش و جبهه النصره به‌عنوان بازیگران نیابتی قرار دارند. با کشیده شدن دامنه بحران به عراق و تکرار حوادث و خشونت‌های مشابه در این کشور توسط داعش، باز این جبهه‌بندی و صف‌بندی منطقه‌ای در صحنه تحولات عراق به نمایش گذاشته شد تا اینکه

۱. البته به لحاظ طرح مفهوم «محور مقاومت» در ادبیات سیاسی منطقه و جهان، باید گفت که نخستین بار این مفهوم از سوی یک روزنامه لیبیایی در سال ۲۰۰۲، در پاسخ به ادعای جرج بوش، رئیس‌جمهور وقت آمریکا که «ایران، عراق و کره شمالی» را محور شرارت خوانده بود، به کار گرفته شد. این روزنامه، وجه مشترک این کشورها را مقاومت در برابر هژمونی آمریکا دانست و آنها را نه محور شرارت، بلکه «محور مقاومت» نامید. این مفهوم سپس توسط روزنامه جمهوری اسلامی به کار رفت تا اینکه به تدریج در ادبیات برخی مقامات سیاسی از جمله علی‌اکبر ولایتی، سعید جلیلی و... نیز به کار رفت و... (کریمی، ۱۳۹۶: ۵).

دیگربار، با تحولات ۲۰۱۴ یمن، استعفا و فرار منصور هادی، رئیس‌جمهور این کشور، ظهور جنبش انصارالله و درنهایت، حمله ائتلاف سعودی به یمن، شاهد رویارویی تمام‌عیار این دو جبهه منطقه‌ای بوده‌ایم (آدمی و کشاورز مقدم، ۱۳۹۴: ۸-۶).

بررسی روند شکل‌گیری، استحکام و قدرت‌یابی محور مقاومت اسلامی در منطقه و تبدیل شدن آن به واقعیت و بازیگری غیرقابل‌انکار در منطقه نشان می‌دهد که در این روند، حمایت‌ها و نقش‌آفرینی‌های جمهوری اسلامی ایران نقش مسلط داشته است. به دلیل آنکه امروزه مقاومت به رکن مهم قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران تبدیل شده که علاوه بر افزایش ضریب بازدارندگی دفاعی جمهوری اسلامی ایران و تقویت زمینه‌های ایجاد نظم منطقه‌ای موردنظر این کشور، در تقویت همکاری‌های منطقه‌ای، حتی در بعد اقتصادی آن تأثیرگذار است، به نظر می‌رسد که آینده نقش‌آفرینی ایران در منطقه، منوط به تقویت بازیگری این کشور در قالب محور مقاومت اسلامی است. این موضوع، به‌ویژه با توجه به تغییرات دینامیسم قدرت در نظام بین‌الملل و احتمال گذار آن به شرایط چندقطبی و تأثیر این تحول بر ژئوپلیتیک خاورمیانه (قربانی، ۱۳۹۸)، برای جمهوری اسلامی بسیار حائز اهمیت است. از این رو، سؤال این است که جمهوری اسلامی ایران در مقام رهبری محور مقاومت اسلامی برای پیشینه‌سازی (حداکثرسازی) منافع خود و بهینه‌سازی نقش‌آفرینی‌اش چه باید بکند؟ به عبارت دیگر، برای رهبری محور مقاومت اسلامی از چه نقاط قوت و وضعی در محیط داخلی خود برخوردار است و همچنین با چه تهدیدها و فرصت‌هایی در محیط خارجی خود روبرو است؟ بر اساس تکنیک SWOT کوشش می‌شود تا به این سؤال پاسخ داده شود.

۱- چهارچوب نظری

۱-۱. محور مقاومت اسلامی و مؤلفه‌های آن

قبل از پرداختن به اصل بحث، ابتدا باید مفهوم «محور مقاومت اسلامی» و مؤلفه‌های آن واکاوی شود تا مشخص شود که این محور، ماهیت ایدئولوژیک دارد یا ضرورتی ژئواستراتژیک است. آن‌گونه که واقعیت‌های موجود در ارتباط با این محور و تاریخ ظهور و روند تحولات آن نشان می‌دهد، این محور، در اصل و اساس، ماهیتی دوگانه دارد؛ یعنی ترکیبی از ضرورت‌های ژئواستراتژیک و تعهدات ایدئولوژیک است، زیرا این محور، مبتنی بر گزاره مقاومت در برابر اشغالگری اسرائیل (بر اساس آموزه‌های اسلامی)، دفع تجاوزات آن و درنهایت، بیرون راندن آن از سرزمین‌های اشغالی شکل گرفته است (Colucci, 2018). در این زمینه، رهبر معظم انقلاب، حمایت از مقاومت فلسطین و مبارزه با اشغالگری اسرائیل را با صراحت اعلام کرده‌اند (بیانات در ۱۳۹۴/۰۶/۲۵).

دقت در هویت بازیگران این محور، به خوبی مؤید این ماهیت دوگانه است، زیرا در حالی که بازیگرانی مانند گروه‌های مبارز فلسطینی و لبنانی و حتی دولت سوریه، به دلایلی چون اشغال بخش‌هایی از سرزمینشان و جلوگیری از توسعه اشغالگری اسرائیل، مجبور به مقاومت در برابر آن هستند، برای بازیگر محوری این محور؛ یعنی جمهوری اسلامی، حمایت از محور مقاومت اسلامی به طور عمده، ماهیت ایدئولوژیک دارد و برخاسته از تعهدات ایدئولوژیک و فراملی این نظام است. در این زمینه، رهبر معظم انقلاب، حمایت از فلسطین و گروه‌های مقاومت را مسئله‌ای عقیدتی و لازمه توحید می‌داند (بیانات در ۱۳۹۷/۰۱/۲۵).

هرچند در این میان، به‌ویژه با گذر زمان، تأثیر متغیرهای ژئواستراتژیکی را نیز نمی‌توان به طور کامل نادیده گرفت؛ یعنی اگرچه در ابتدا حمایت جمهوری اسلامی ایران از محور مقاومت اسلامی به طور عمده ماهیت ایدئولوژیک داشته و نقش متغیرهای ژئواستراتژیکی در آن کم‌رنگ بوده است، اما بعد از حمله آمریکا به افغانستان و عراق، به‌ویژه بعد از شروع بحران اخیر سوریه و عراق، میزان تأثیر ملاحظات ژئواستراتژیکی و ژئوپلیتیکی در حمایت جمهوری اسلامی ایران از محور مقاومت اسلامی پررنگ‌تر شده است. در این باره، رهبر معظم انقلاب می‌گوید:

«امتیاز ... این شهدای شما (شهدای مدافع حرم) این است که این‌ها رفتند با دشمنی مبارزه کردند که اگر این‌ها مبارزه نمی‌کردند، این دشمن می‌آمد داخل کشور... اگر جلوی او گرفته نمی‌شد، ما باید اینجا در کرمانشاه و همدان و بقیه استان‌ها با این‌ها می‌جنگیدیم و جلوی این‌ها را می‌گرفتیم. در واقع، این شهدای عزیز ما جان خودشان را در راه دفاع از کشور، ملت، دین، انقلاب اسلامی فدا کردند» (بیانات در ۱۳۹۴/۱۱/۰۵).

بنابراین، منطق حمایت جمهوری اسلامی ایران از محور مقاومت اسلامی را می‌توان بر اساس تلفیقی از نظریه‌های سازه‌نگاری و واقع‌گرایی تدافعی توضیح داد؛ بدین معنا که فعالیت‌های جمهوری اسلامی ایران در حمایت از محور مقاومت اسلامی هم مبتنی بر ارزش‌ها و ایدئولوژی آن است (سازه‌نگارانه) و هم برای دفع تهدیدهایی که در سطح منطقه متوجه این نظام است (واقع‌گرایی تدافعی)، صورت می‌گیرد. در این صورت، حمایت جمهوری اسلامی ایران از محور مقاومت اسلامی، کنشی معطوف به بقا محسوب می‌شود.

بر اساس آنچه گفته شد، مهم‌ترین مؤلفه هویت‌بخش محور مقاومت اسلامی را می‌توان مقاومت در برابر اشغالگری و دخالت بیگانگان در منطقه دانست. در واقع، کنش‌های معطوف به مقاومت، ماهیت تدافعی داشته و هدف اساسی آنها، جلوگیری از تحقق نقشه‌های اسرائیل و حامیان آن در منطقه است. بر همین اساس، «حمایت از مسئله فلسطین و آزادسازی قدس» نقطه کانونی مؤلفه‌های هویت‌بخش به محور مقاومت است. از همین جا می‌توان به تفاوت کنش‌های معطوف به مقاومت با خشونت‌های تکفیری‌های پی برد، زیرا در حالی که کنش‌های معطوف به مقاومت، ماهیت تدافعی داشته و معطوف به دفع تجاوز خصم است، کنش‌های خشونت‌بار تکفیری‌ها،

ماهیت تهاجمی دارد. ضمن اینکه این دو، در هدف‌گذاری نیز با هم تفاوت دارند (محمدی قراسویی، ۱۳۹۶: شماره صفحات. یادداشت درج شده در سایت الوقت است. شماره صفحه ندارد.). در جمع‌بندی می‌توان مؤلفه‌های محور مقاومت را به شرح زیر خلاصه کرد:

۱. ماهیت دوگانه ایدئولوژیک - ژئواستراتژیک دارد؛
۲. ماهیت تدافعی دارد؛
۳. مسئله فلسطین و آزادسازی قدس را مهم‌ترین مسئله دنیای اسلامی می‌داند؛
۴. ضداستکبار و ضدصهیونیسم است.

۲-۱. منطق حمایت جمهوری اسلامی ایران از محور مقاومت اسلامی

منطق حمایت جمهوری اسلامی ایران از محور مقاومت اسلامی در منطقه، همان‌گونه که اشاره شد، بر اساس دو نظریه سازه‌انگاری و واقع‌گرایی تدافعی قابل تبیین است؛ بنابراین، در اینجا تلاش می‌شود تا با توضیح مختصر این دو نظریه، عناصر تحلیلی آنها را در ارتباط با موضوع پژوهش به کار بگیریم.

۱-۲-۱. سازه‌انگاری

مفروض اصلی در نظریه سازه‌انگاری آن است که هویت، مبنای تعیین منافع و به تبع آن، نقش‌های ملی است (adler, 2005: 77-78)؛ بنابراین، اینکه یک کشور چه نقش‌ها و کارویژه‌هایی را برای خود تعریف کند، وابسته به هویت آن است. بر همین اساس، به دلیل آنکه هویت‌ها اساس منافع هستند، پس هر هویتی برخی منافع را برای خود تعریف می‌کند و بر اساس همین هویت، برخی منافع طرد و به حاشیه رانده می‌شوند. به بیان دیگر، معمولاً برای هر کشوری از منافع حاضر و منافع غایب بحث می‌شود؛ منافع حاضر منافی هستند که یک کشور آنها را مشروع دانسته و خود را موظف به پیگیری و تأمین آنها می‌بیند و منافع غایب نیز منافی هستند که اگرچه ممکن است برای سایر کشورها مشروع محسوب شوند، اما کشور دیگری آنها را نامشروع دانسته و خود را موظف به پیگیری و تأمین آنها نمی‌داند. پس اینکه چه منافی در عداد منافع حاضر یا منافع غایب تعریف شود، وابسته به گزاره‌ها و عناصر هویتی کشورها است. در واقع، بر اساس سازه‌انگاری، کشورها نه بر اساس «منطق نتایج»، بلکه بر اساس «منطق تناسب» رفتار می‌کنند؛ یعنی رفتارهای کشورها متناسب با هنجارها و ارزش‌های بین‌الذهانی خاصی است که نقش اجتماعی آنان ایجاد می‌کند (Rittberger, 2002: 42; Houghton, 2007: 89-88).

بنابراین، بر اساس نظریه سازه‌انگاری، هویت ملی تعیین‌کننده، جهت‌دهنده، راهنما، محرک، مهمل یا تقییدزننده و محدودکننده منافع ملی است و منافی که در تعارض با هویت ملی قرار داشته باشد یا تأمین آنها مستلزم عبور و زیر پا گذاشتن شاخصه‌های هویت ملی شود، در زمره منافع ملی قلمداد نمی‌شود و بنابراین، برای تأمین آن منافع، نقشی تعریف نمی‌شود.

حال اگر سازه‌نگاری را مبنایی برای نقش‌آفرینی‌های جمهوری اسلامی ایران در حمایت از محور مقاومت بدانیم، باید گفت که این نقش، منبعث از گزاره‌های هویتی این نظام است. به عبارتی، هویت جمهوری اسلامی منبع، محرک و مسهل نقش‌آفرینی‌های این نظام در حمایت از گروه‌های مقاومت است، زیرا این حمایت در زمره منافع حاضر نظام تلقی می‌شود و بنابراین، نمی‌تواند نسبت به وضعیت گروه‌های مقاومت در منطقه بی‌تفاوت باشد. همان‌گونه که در بالا اشاره شد، مقام معظم رهبری، این موضوع را لازمه توحید می‌دانند که بیانگر نسبت میان هویت اسلامی، منافع و نقش‌های ملی به‌خوبی در بیان ایشان است، زیرا ایشان، حمایت جمهوری اسلامی از مقاومت منطقه‌ای را بر مبنای اصل توحید، که اصل و گزاره‌ای هویتی است، تعریف کرده‌اند.

۲-۲-۱. واقع‌گرایی تدافعی

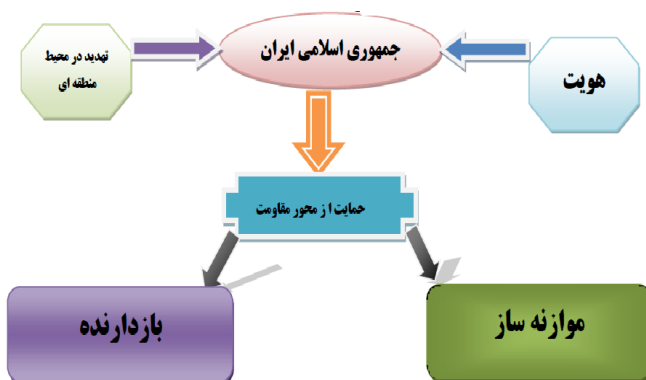
واقع‌گرایی تدافعی آنارشی بین‌المللی را کم‌وبیش «خوش‌خیم» می‌داند. از این نظر، دولت‌ها تهاجمی رفتار نمی‌کنند و تنها در شرایط احساس تهدید نسبت به آن واکنش نشان می‌دهند و این واکنش نیز اغلب تنها در سطح بازداشتن تهدیدگر و ایجاد موازنه است. بر این اساس، تنها در شرایط جدی شدن معضل امنیت، واکنش‌ها به شکل بروز تعارضات رخ می‌دهد (نقل از مشیرزاده، ۱۳۹۲: ۱۳۳). در این زمینه، «استفن والت» بر «موازنه تهدید» به جای «موازنه قدرت» و همچنین، «تصورات و برداشتهای دولت‌ها از یکدیگر» تأکید می‌کند؛ بدین معنا که دولت‌ها تنها در مقابل آن‌هایی به موازنه تهدید روی می‌آورند که در مورد نیات و اقدامات آنها احساس تهدید کنند (walt, 1987: 1-28).

بر این اساس، حمایت جمهوری اسلامی ایران از محور مقاومت اسلامی اولاً در پاسخ به درک تهدیداتی است که در محیط منطقه‌ای علیه آن وجود دارد؛ یعنی این حمایت ماهیت تهاجمی ندارد و ثانیاً این حمایت با هدف بازداشتن قدرت‌های تهدیدگر در محیط منطقه‌ای صورت می‌گیرد. دقت در نیات و ادبیات تهاجمی آمریکا و طرف‌های منطقه‌ای در محیط پیرامونی جمهوری اسلامی ایران، گویای آن است که این نظام در درک تهدیدها به‌خوبی عمل کرده و بر همین اساس، به موازنه‌سازی منطقه‌ای برای ایجاد بازدارندگی روی آورده است.

در همین چهارچوب، جمهوری اسلامی ایران وقتی به توسعه نفوذ منطقه‌ای خود پرداخت که در مرزهای شرقی و غربی خود احساس تهدید کرد (برزگر، ۱۳۸۸: ۱۲۵). حتی توسعه بیش‌ازپیش حضور منطقه‌ای و حمایت از گروه‌های مقاومت اسلامی در سطح منطقه، متأثر از درک تهدیداتی بود که ممکن بود بعد از تحولات ۲۰۱۱ دنیای عرب متوجه این کشور شود.

حال اگرچه هر یک از نظریه‌های فوق قدرت توضیح‌دهندگی چرایی حمایت جمهوری اسلامی ایران از گروه‌های مقاومت اسلامی در سطح منطقه را دارد، اما بدون شک، با اتکای صرف به هر یک از آنها، نمی‌توان منطق این حمایت را به‌طور تمام و کمال درک کرد؛ بنابراین، دقیق‌تر و کامل‌تر آن است که منطق حمایت جمهوری اسلامی از گروه‌های مقاومت منطقه‌ای را بر اساس

ترکیبی از هویت‌مندی (سازهانگاری) و تلاش برای دفع تهدیدات (واقع‌گرایی تدافعی) بدانیم. مبتنی بر منطق این تلفیق، حمایت جمهوری اسلامی ایران هم ماهیت پیشینی دارد، زیرا برخاسته از هویت و ارزش‌های این نظام است و هم ماهیت پسینی دارد؛ یعنی در واکنش به درک تهدیداتی است که این نظام در محیط منطقه‌ای خود با آنها مواجه است.

شکل ۱: چهارچوب مفهومی حمایت جمهوری اسلامی ایران از محور مقاومت اسلامی

۲. پیشینه پژوهش

در ارتباط با موضوع پژوهش حاضر، آثار متعددی به رشته تحریر درآمده است که در اینجا به معرفی چند مورد از آنها می‌پردازیم:

۱. «خیزش‌های اسلامی در جهان عرب: ارزیابی فرصت‌ها و تهدیدهای منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران» عنوان مقاله‌ای است به قلم آقای حسین‌خانی. نویسنده در این مقاله، با مبنا قرار دادن خیزش‌های ۲۰۱۱ دنیای عرب، به تحلیل زمینه‌های شکل‌گیری، گونه‌شناسی فعالان این خیزش‌ها و تحلیل موقعیت هرکدام از آنها و درنهایت، ارائه الگوی مطلوب مواجهه جمهوری اسلامی با این نهضت‌ها پرداخته است (خانی، ۱۳۹۲: ۹۷-۸۱)؛ بنابراین، در ارتباط با موضوع پژوهش حاضر، اثر مستقلی نیست، به‌ویژه از آن جهت که مبنای تجزیه و تحلیل در آن، مدل SWOT نیست.

۲. «جایگاه مجموعه امنیتی محور مقاومت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» عنوان مقاله‌ای است به قلم علی آدمی و الهام کشاورز‌مقدم. نویسندگان در این مقاله، بر اساس چهارچوب تئوریک مکتب کپنهاگ و مجموعه امنیتی باری بوزان، به تحلیل روابط و مناسبات در محور مقاومت اسلامی و تمرکز بیشتر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر این محور، بعد از تحولات ۲۰۱۱ دنیای عرب، به‌ویژه بعد از شروع تحولات سوریه و یمن پرداخته‌اند (آدمی و

کشاورز مقدم، ۱۳۹۴: ۳۹-۱). حال، اگرچه داده‌ها و تحلیل‌های ارائه شده در این مقاله می‌تواند در تحلیل ماهیت و کیفیت همبستگی محور مقاومت اسلامی مورد استفاده قرار گیرد، اما در آن، به‌طور مشخص به فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و ضعف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال محور مقاومت اشاره نشده است.

۳. تک‌نگاری‌هایی مانند «انقلاب یمن؛ فرصت‌ها و چالش‌های ایران بر اساس مدل راهبردی SWOT» به قلم مژگان قربانی و سرور سوری وجود دارد که در آنها به صورت موردی، فرصت‌ها و چالش‌های جمهوری اسلامی ایران در قبال یکی از اعضای محور مقاومت اسلامی بررسی شده است؛

بنابراین، در پژوهش حاضر تلاش می‌شود تا اولاً نقاط قوت و ضعف و تهدیدها و فرصت‌هایی که متوجه جمهوری اسلامی ایران در قبال حمایت از محور مقاومت اسلامی به‌عنوان یک مجموعه (و نه برخی از اعضای آن) است، پرداخته شود. ثانیاً راهبردهای مناسب برای تداوم کنشگری جمهوری اسلامی در قبال محور مقاومت، بر اساس مدل SWOT استخراج و استنتاج شود. وجه دیگر نوآوری پژوهش حاضر، بدیع بودن چهارچوب نظری آن است.

۳. روش پژوهش

در تلاش برای احصای نقاط قوت و ضعف و همچنین تهدیدها و فرصت‌های جمهوری اسلامی ایران در حمایت از مقاومت اسلامی در منطقه، علاوه بر تکیه بر منابع موجود، اعم از کتاب، مقاله، بیانات رهبری و... تلاش شد تا با مصاحبه با کارشناسان مسائل منطقه‌ای و برخی از کارشناسان و مستشاران ایرانی فعال در موضوعات مرتبط با محور مقاومت اسلامی، تهدیدها، فرصت‌ها، نقاط قوت و ضعف جمهوری اسلامی در این حوزه احصا شود؛ به‌این ترتیب که علاوه بر منابع اسنادی، از طریق مصاحبه با ۲۰ نفر از کارشناسان مسائل خاورمیانه و مستشاران ایرانی حاضر در منطقه، گویه‌های چهارگانه نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای متوجه جمهوری اسلامی ایران در حمایت از محور مقاومت اسلامی، استخراج شد و سپس، با تهیه پرسشنامه‌ای، اولویت (وزن) گویه‌های مذکور نیز به ترتیب مشخص شد. در تحلیل مصاحبه‌ها نیز با کدگذاری و تحلیل محتوا تلاش شد تا گویه‌های چهارگانه استخراج شود. در نهایت نیز با استفاده از مدل تحلیل راهبردی SWOT تلاش شده تا راهبردهای چهارگانه مواجهه جمهوری اسلامی ایران با مسائل مرتبط با محور مقاومت اسلامی و چگونگی این مواجهه، استخراج و استنباط شود.

۳-۱. تکنیک SWOT

تکنیک SWOT اگرچه ریشه در مدیریت راهبردی دارد، اما به سبب فراخناهایی که این تکنیک دارد، از آن در سایر حوزه‌ها هم استفاده می‌شود. این تکنیک، روش تحلیلی را برای شناسایی

نقاط ضعف و قوت درونی با فرصت‌ها و تهدیدات بیرونی و انتخاب استراتژی‌ای که بهترین تطابق را بین آنها ایجاد کند، ارائه می‌نماید (fisher, 1989:157-180). عناصر این تکنیک عبارت‌اند از:

۱. نقطه قوت (S)^۱: نقطه قوت یک پدیده، توانمندی‌های درونی آن یا هر عاملی است که به آن پدیده در مقایسه با دیگران، مزیت می‌دهد.

۲. نقطه ضعف (W)^۲: نقطه ضعف یک پدیده، مجموعه عواملی است که در درون سبب‌کننده تحقق اهداف آن پدیده یا عامل یا بروز عیب در عملکرد آن می‌شوند. به عبارتی، می‌توان گفت که نقاط ضعف ریشه در ناتوانی در کاربرد موفق توانمندی‌های درونی دارد.

۳. فرصت (O)^۳: وضعیتی در محیط بیرونی است که با استفاده از آن، امکان ایجاد نتایج مطلوب افزایش می‌یابد یا اینکه شرایطی فراهم می‌کند که با استفاده از آنها، دفع تهدیدها و تحقق اهداف را آسان می‌کند.

۴. تهدید (T)^۴: وجود وضعیت نامطلوب در محیط بیرونی که موجودیت و منافع حیاتی یک پدیده را به خطر بیندازد یا اینکه موانع و چالش‌هایی ایجاد کند که سرعت دستیابی به اهداف را کند کند (<https://en.wikipedia.org>).

بر این اساس، در یک استراتژی مناسب، قوت‌ها و فرصت‌ها به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها به حداقل می‌رسد. برای این منظور، S, W, O و T در چهار حالت SO, WO, ST, WT به هم پیوند خورده و گزینه‌های استراتژی ترسیم می‌شوند (هریسون و کارون، ۱۳۸۲: ۱۹۲).

در استراتژی‌های SO با توجه به نقاط قوت درونی از فرصت‌های محیطی بهره‌برداری می‌شود. هدف در استراتژی‌های WO، بهره‌برداری از فرصت‌های محیطی موجود، برای کاستن از نقاط ضعف درونی است. هدف در استراتژی‌های ST، استفاده از نقاط قوت درونی، برای کاهش اثرات ناشی از تهدیدات خارجی است و در استراتژی‌های WT، کاستن نقاط ضعف درونی و دفع تهدیدات خارجی مدنظر است (فردآر، ۱۳۷۹: ۳۶۴-۳۶۰). در ادامه، ماتریس SWOT به نمایش درآمده است.

-
1. strengths
 2. weaknesses
 3. opportunities
 4. Threats

جدول ۱: ماتریس تهدیدات، فرصت‌ها، نقاط قوت و نقاط ضعف (SWOT)

همیشه سفید باشد	نقاط قوت - S	نقاط ضعف - W
۱. ۱.	۱. ۱.	۱. ۱.
۲. ۲.	۲. ۲.	۲. ۲.
۳. ۳.	۳. ۳.	۳. ۳.
۴. ۴.	۴. ۴.	۴. ۴.
۵. ۵.	۵. ۵.	۵. ۵.
فرصت‌ها - O	استراتژی‌های SO	استراتژی‌های WO
۱. ۱.	۱. ۱.	۱. ۱.
۲. ۲.	۲. ۲.	۲. ۲.
۳. ۳.	۳. ۳.	۳. ۳.
۴. ۴.	۴. ۴.	۴. ۴.
۵. ۵.	۵. ۵.	۵. ۵.
تهدیدات - T	استراتژی‌های ST	استراتژی‌های WT
۱. ۱.	۱. ۱.	۱. ۱.
۲. ۲.	۲. ۲.	۲. ۲.
۳. ۳.	۳. ۳.	۳. ۳.
۴. ۴.	۴. ۴.	۴. ۴.
۵. ۵.	۵. ۵.	۵. ۵.

یکی از نقاط عطف تحلیل سوات، اولویت‌بندی عوامل چهارگانه آن است، به طوری که در تحلیل شرکت‌های اقتصادی بر مبنای میزان اهمیت و اثر بر عملکرد یا قابلیت رقابتی شرکت اولویت نقاط قوت و ضعف در سه دسته اولویت بالا، متوسط و پایین مشخص می‌شود و برای اولویت‌بندی فرصت‌ها و تهدیدات از دو متغیر احتمال وقوع و اثر احتمالی بر شرکت برای تعیین اولویت‌ها استفاده می‌شود (فردآر، ۱۳۷۹: ۲۶۳). پس از اولویت‌بندی و امتیازدهی به فاکتورها موقعیت سازمان مشخص می‌شود و سپس اقدام به تدوین استراتژی مناسب یعنی تشکیل ماتریس SWOT می‌نماییم.

۴. موقعیت جمهوری اسلامی ایران در محور مقاومت اسلامی

همان‌گونه که در مدل SWOT تصریح شده، برای درک موقعیت جمهوری اسلامی ایران در محور مقاومت اسلامی، ابتدا باید پارامترهای چهارگانه احصا شود و سپس، میزان تأثیرگذاری این پارامترها بر یکدیگر و راهبردهای چهارگانه‌ای که با تلفیق این عناصر حاصل می‌شود، ارائه شود. منظور از محیط داخلی، محدوده جغرافیایی ایران است و منظور از محیط خارجی، محدوده جغرافیایی محور مقاومت در سطح منطقه و فعل و انفعالات بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی تا جایی که مربوط به محور مقاومت می‌شود، است.

۴-۱. نقاط قوت

۱. وجود یک مجموعه منسجم در داخل کشور برای حمایت از محور مقاومت (نیروی قدس سپاه) (مصاحبه با کارشناسان)؛
۲. اراده مقامات عالی نظام برای تداوم حمایت‌ها از محور مقاومت (مصاحبه با کارشناسان)؛
۳. روحیه مقاومت و شهادت‌طلبی در داخل کشور (ایدئولوژیک‌سازی حمایت از محور مقاومت (تأثیر مؤلفه‌های هویتی) (کریمی، ۱۳۹۶: ۸)؛
۴. داشتن توانمندی برای تأمین منابع لازم جهت کمک به اعضای این محور و همچنین، آمادگی برای نقش‌آفرینی در حمایت از محور مقاومت در هر شرایطی (قربانی و سوری، ۱۳۹۵: ۱۸).

۴-۲. نقاط ضعف

۱. اختلاف نظر در بین برخی نخبگان سیاسی برای تداوم حمایت از محور مقاومت به شیوه کنونی (مصاحبه با کارشناسان)؛
۲. چالش‌آفرینی غرب‌گرایان وطنی در زمینه حمایت ایران از محور مقاومت و در کل، نفوذ منطقه‌ای جمهوری اسلامی (مصاحبه با کارشناسان)؛
۳. مشکلات اقتصادی در داخل کشور؛
۴. عاملی برای ایجاد و تعمیق شکاف میان نظام و مردم، به‌ویژه با توجه به مشکلات اقتصادی در داخل کشور (فرسایشی شدن تداوم حمایت‌ها از محور مقاومت) (مصاحبه با کارشناسان).

۴-۳. فرصت‌ها

۱. علائق و ارزش‌های مشترک با گروه‌های مبارز (شیعه بودن) که موجب شده تا ایستارها نسبت به نقش‌آفرینی ایران در منطقه مثبت شده و زمینه‌های لازم برای بسط ارزش‌های انقلاب اسلامی فراهم شود.
۲. امکان دسترسی سریع و آسان و در نتیجه، سهولت حمایت از اعضای محور مقاومت (اکبری، ۱۳۸۸: ۱۶۹؛ آدمی و کشاورز، ۱۳۹۴: ۱۲-۱۱)
۳. منازعه خیز بودن این کشورها؛ بدین معنا که چون همواره امکان حضور و دخالت خارجی در این کشورها وجود دارد، زمینه‌های تداوم و تقویت ارتباط جمهوری اسلامی با دیگر اعضا همواره وجود دارد (مصاحبه با کارشناسان).
۴. توسعه‌نیافتگی این کشورها که امکان گسترش و تعمیق روابط را برای جمهوری اسلامی ایران میسر می‌سازد (مصاحبه با کارشناسان).
۵. افزایش مشارکت و قدرت تأثیرگذاری برخی از اعضای محور مقاومت اسلامی مانند حزب‌الله لبنان در صحنه تحولات لبنان یا حشدالشعبی و به‌طور کلی، شیعیان در عراق (ر.ک: نظری و قنبری، ۱۳۹۲: ۱۳۷-۱۳۵).

۶. غلبه نسبی گفتمان مقاومت در سطح منطقه که به معنای تضعیف گفتمان سازش و در نتیجه، هزینه‌سازی برای اسرائیل است (دهقانی فیروزآبادی و فرازی، ۱۳۹۱: ۱۷۳-۱۷۲).
۷. نفوذ راهبردی در منطقه و ارتباط با کشورها و گروه‌های عضو محور مقاومت اسلامی، سبب پویایی و استحکام روابط منطقه‌ای ایران شده که این موضوع، به‌ویژه در زمانه تحریم اقتصادی، می‌تواند برای ایران بسیار حیاتی باشد. به‌گونه‌ای که اکنون و در اوج تحریم‌ها، حجم مبادلات اقتصادی عراق با ایران، روزانه به حدود ۶۰ میلیون دلار می‌رسد (www.tasnimnews.com).
۸. ایجاد بازدارندگی نظامی برای ایران و هزینه‌بردار کردن هرگونه تهاجم علیه منافع و مواضع ایران در منطقه (آدمی و کشاورز مقدم، ۱۳۹۴: ۹-۸).
۹. گروه‌های مقاومت به‌مثابه بازوان ایران در منطقه، نقش آفرینی و تثبیت موقعیت ایران در منطقه را تضمین می‌کنند. در واقع، نقطه اتکایی است برای ایران جهت شکل دادن به نظم مطلوب خود در منطقه (Mohseni, Kalout, 2017).

۴-۴. تهدیدها

۱. ظهور و فعالیت گروه‌های تکفیری در این کشورها.
۲. حضور و دخالت قدرت‌های خارجی.
۳. تشدید رقابت‌های منطقه‌ای، به‌ویژه میان عربستان با جمهوری اسلامی ایران (باقری و قربانی، ۱۳۹۵: ۴۳-۴۴).
۴. هم‌مرز بودن آنها با اسرائیل.
۵. همگن نبودن محیط سیاسی این کشورها یا تنوع، تعدد و پراکندگی سلاطین و گروه‌های سیاسی و مذهبی در این کشورها (مصاحبه با کارشناسان).
۶. ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی، زیرا حمایت جمهوری اسلامی از محور مقاومت و نفوذ منطقه‌ای آن همواره عامل مهمی در تشدید تبلیغات ایران‌هراسانه و شیعه‌هراسانه بوده است. بحث کهن «تشکیل هلال شیعی» در منطقه توسط ایران و ایجاد هراس برای کشورهای سنی منطقه مانند عربستان سعودی از این بابت و طرح این تبلیغات که ایران در صدد سیطره بر منطقه و کشورهای عربی است، در کانون این تبلیغات قرار دارد (ر.ک: خانی، ۱۳۹۲: ۸۳؛ مرادی، ۱۳۹۴: ۱۵).
۷. عاملی برای تحریم‌های ضدایرانی (قاسمی، ۱۳۹۰: ۱۲۱). در این زمینه، مقام معظم رهبری می‌گوید: «همین چند روز اخیر، یکی از این حضرات راجع به تحریم‌های ایران که صحبت شده، در یک برنامه‌ای که در تلویزیون ما هم پخش شد، اعلان می‌کند که تا وقتی که جمهوری اسلامی ایران طرفدار «مقاومت» در منطقه است و به مقاومت در منطقه کمک می‌کند، تحریم‌ها معلوم نیست درست تکان بخورد...» (بیانات در ۱۳۹۵/۷/۲۸).
۸. تفاوت زبانی و سوءذهنیت تاریخی مبتنی بر دوگانه عربی - عجمی (مصاحبه با کارشناسان).

جدول ۲: نمره گویه‌های چهارگانه نقاط قوت و ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها

رتبه	گویه‌ها	اهمیت یا احتمال وقوع			میزان اثرگذاری			امتیاز از یک
		زیاد	متوسط	کم	زیاد	متوسط	کم	
۱	وجود یک مجموعه منسجم (نیروی قدس سپاه) در داخل کشور برای حمایت از محور مقاومت	۱۵	۰	۰	۱۳	۲	۰	۰/۹۵۶
۲	اراده مقامات عالی نظام برای تداوم حمایت‌ها از محور مقاومت	۹	۵	۱	۱۴	۱	۰	۰/۸۲۶
۳	روحیه مقاومت و شهادت‌طلبی در داخل کشور	۶	۸	۱	۷	۸	۰	۰/۶۴۰
۴	داشتن توانمندی داخلی برای تأمین منابع لازم جهت کمک به محور مقاومت	۶	۷	۲	۷	۷	۱	۰/۶۰۴
۵	داشتن آمادگی لازم برای کمک به محور مقاومت در هر شرایطی	۸	۷	۰	۹	۴	۲	۰/۶۹۴
۶	اختلاف‌نظر در بین برخی نخبگان سیاسی برای تداوم حمایت از محور مقاومت به شیوه کنونی	۴	۱۱	۰	۷	۸	۰	۰/۶۲۱
۷	چالش آفرینی غرب‌گرایان وطنی در زمینه حمایت ایران از محور مقاومت	۶	۸	۱	۷	۶	۲	۰/۶۰۵
۸	مشکلات اقتصادی در داخل کشور	۶	۹	۰	۹	۶	۰	۰/۶۹۳
۹	ایجاد و تعمیق شکاف میان نظام و مردم، به دلیل حمایت از محور مقاومت با توجه به مشکلات اقتصادی در داخل کشور	۶	۶	۳	۶	۸	۱	۰/۵۷
۱۰	علائق و ارزش‌های مشترک بین گروه‌های مبارز	۸	۶	۱	۸	۷	۰	۰/۶۹۴
۱۱	مجاورت با محور مقاومت و امکان دسترسی و حمایت سریع و آسان از آنها	۱۱	۴	۰	۱۱	۱	۳	۰/۷۶۹
۱۲	منازعه‌خیز بودن این کشورها و آمادگی ذهنی افکار عمومی نسبت به امکان حضور و دخالت خارجی در این کشورها	۶	۹	۰	۶	۹	۰	۰/۶۴
۱۳	توسعه‌نیافتگی این کشورها که امکان گسترش و تعمیق روابط را برای جمهوری اسلامی میسر می‌سازد	۵	۷	۳	۴	۶	۵	۰/۴۵۸
۱۴	افزایش مشارکت و قدرت تأثیرگذاری برخی از اعضای محور مقاومت بر جریان‌های سیاسی داخلی کشورشان مانند حزب‌الله در لبنان و حشدالشعبی در عراق	۱۱	۴	۰	۱۰	۵	۰	۰/۸۱
۱۵	غلبه نسبی گفتمان مقاومت در سطح منطقه که به معنای تضعیف گفتمان سازش	۷	۷	۱	۸	۳	۴	۰/۶۰۴
۱۶	نفوذ راهبردی در منطقه و ارتباط با کشورها و گروه‌های عضو محور مقاومت	۱۳	۲	۰	۱۰	۵	۰	۰/۸۴۹
۱۷	ایجاد بازدارندگی نظامی برای ایران و هزینه‌بردار کردن هرگونه تهاجم علیه منافع و مواضع ایران در منطقه	۹	۵	۱	۱۰	۴	۱	۰/۷۳۲
۱۸	گروه‌های مقاومت به‌منابه بازوان ایران در منطقه، نقش آفرینی و تثبیت موقعیت ایران در منطقه را تضمین می‌کنند.	۹	۵	۱	۱۰	۵	۰	۰/۷۵۱
۱۹	ظهور و فعالیت گروه‌های تکفیری در این کشورها	۴	۸	۳	۳	۱۰	۲	۰/۴۷۵
۲۰	حضور و دخالت قدرت‌های خارجی	۸	۷	۰	۱۰	۴	۱	۰/۷۳۲
۲۱	تشدید رقابت‌های منطقه‌ای، به‌ویژه میان عربستان با جمهوری اسلامی ایران	۴	۱۰	۱	۴	۷	۴	۰/۴۸۹
۲۲	هم‌مرز بودن آنها با اسرائیل	۷	۶	۲	۶	۶	۳	۰/۵۷
۲۳	همگن نبودن محیط سیاسی این کشورها یا تنوع، تعدد و پراکندگی سلاقی و گروه‌های سیاسی و مذهبی در این کشورها	۴	۷	۴	۳	۷	۵	۰/۴۱۵
۲۴	ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی	۵	۷	۳	۸	۵	۲	۰/۵۶۹
۲۵	عاملی برای تحریم‌های ضدایرانی	۴	۹	۲	۳	۸	۴	۰/۴۵۸
۲۶	تفاوت زبانی و سوء‌ذهنیت تاریخی مبتنی بر دوگانه عربی - عجمی	۲	۷	۶	۲	۷	۶	۰/۳۳۴

جدول ۳: ترتیب (اولویت) عناصر گویه‌های چهارگانه

ردیف	عناصر چهارگانه مدل SWOT بر اساس اولویت (وزن‌دهی)
۱	وجود یک مجموعه منسجم (نیروی قدس سپاه) در داخل کشور برای حمایت از محور مقاومت
۲	اراده مقامات عالی نظام برای تداوم حمایت‌ها از محور مقاومت
۳	داشتن آمادگی لازم برای کمک به محور مقاومت در هر شرایطی
۴	روحیه مقاومت و شهادت‌طلبی در داخل کشور
۵	داشتن توانمندی داخلی برای تأمین منابع لازم جهت کمک به محور مقاومت
۶	مشکلات اقتصادی در داخل کشور
۷	اختلاف‌نظر در بین برخی نخبگان سیاسی برای تداوم حمایت از محور مقاومت به شیوه کنونی
۸	چالش آفرینی غرب‌گرایان وطنی در زمینه حمایت ایران از محور مقاومت
۹	ایجاد و تعمیق شکاف میان نظام و مردم، به دلیل حمایت از محور مقاومت با توجه به مشکلات اقتصادی در داخل کشور
۱۰	نفوذ راهبردی در منطقه و ارتباط با کشورها و گروه‌های عضو محور مقاومت
۱۱	افزایش مشارکت و قدرت تأثیرگذاری برخی از اعضای محور مقاومت بر جریان‌های سیاسی داخلی کشورشان مانند حزب‌الله در لبنان و حشدالشعبی در عراق
۱۲	مجاورت با محور مقاومت و امکان دسترسی و حمایت سریع و آسان از آنها
۱۳	گروه‌های مقاومت به‌مثابه بازوان ایران در منطقه، نقش آفرینی و تثبیت موقعیت ایران در منطقه را تضمین می‌کنند.
۱۴	ایجاد بازدارندگی نظامی برای ایران و هزینه‌بردار کردن هرگونه تهاجم علیه منافع و مواضع ایران در منطقه
۱۵	علائق و ارزش‌های مشترک بین گروه‌های مبارز
۱۶	منابع‌خیز بودن این کشورها و آمادگی ذهنی افکار عمومی نسبت به امکان حضور و دخالت خارجی در این کشورها
۱۷	غلبه نسبی گفت‌وگو محور مقاومت در سطح منطقه که به معنای تضعیف گفت‌وگو محور است
۱۸	توسعه‌نیافتگی این کشورها که امکان گسترش و تعمیق روابط را برای جمهوری اسلامی میسر می‌سازد
۱۹	حضور و دخالت قدرت‌های خارجی
۲۰	هم‌مرز بودن آنها با اسرائیل
۲۱	ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی
۲۲	تشدید رقابت‌های منطقه‌ای، به‌ویژه میان عربستان با جمهوری اسلامی ایران
۲۳	ظهور و فعالیت گروه‌های تکفیری در این کشورها
۲۴	عاملی برای تحریم‌های ضدایرانی
۲۵	همگن نبودن محیط سیاسی این کشورها یا تنوع، تعدد و پراکندگی سلاقی و گروه‌های سیاسی و مذهبی در این کشورها
۲۶	تفاوت زبانی و سوءذهنیت تاریخی مبتنی بر دوگانه عربی - عجمی

جدول ۴: تجزیه و تحلیل نقش آفرینی جمهوری اسلامی ایران در محور مقاومت اسلامی بر اساس تکنیک SWOT و راهبردهای بهینه‌سازی آن

<p>نقاط ضعف (W)</p> <p>W1. مشکلات اقتصادی در داخل کشور</p> <p>W2. اختلاف نظر نخبگان سیاسی</p> <p>W3. چالش آفرینی غرب‌گرایان وطنی</p> <p>W4. فرسایشی شدن تداوم حمایت‌ها از محور مقاومت</p>	<p>نقاط قوت (S)</p> <p>S1. وجود نیروی قدس سپاه</p> <p>S2. اراده مقامات عالی نظام</p> <p>S3. آمادگی برای حمایت از محور مقاومت در هر شرایطی</p> <p>S4. ایدئولوژیک‌سازی حمایت از محور مقاومت</p> <p>S5. توانمندی‌های بالفعل برای حمایت از محور مقاومت</p>	<p>عوامل داخلی ←</p> <p>عوامل خارجی ↓</p>
<p>WO</p> <p>W4o5. افتاع افکار عمومی برای کاهش جاذبه تبلیغات سوء غرب‌گرایان وطنی علیه حمایت از محور مقاومت با تبیین دستاوردهای حمایت‌های ایران از محور مقاومت</p> <p>W1o9. تبیین فرصت‌ها و دستاوردهای اقتصادی نفوذ منطقه‌ای ایران</p> <p>W1o9. تبیین تأثیر همکاری‌های کشورهای عضو محور مقاومت در دور زدن تحریم‌ها</p> <p>W2o4. ایجاد اجماع بین نخبگان سیاسی داخلی معطوف به دستاوردهای موقعیت منطقه‌ای ایران از طریق عناصر محور مقاومت.</p> <p>W3o8. به حاشیه راندن جریان غرب‌گرا با برجسته کردن عملکرد محور مقاومت و غلبه دادن گفتمان مقاومت بر سازش</p>	<p>SO</p> <p>S3o9. بهره‌گیری از ظرفیت‌های مقاومت و نیروی قدس برای تقویت منطقه‌گرایی و توسعه مناسبات اقتصادی</p> <p>S2o2. تلاش برای تقویت جایگاه مقاومت در صحنه سیاسی ملی کشورهای منطقه</p> <p>S1o5. تلاش برای بهره‌گیری بهینه از ظرفیت‌های مقاومت برای تأمین امنیت منطقه‌ای ایران</p> <p>S5o4. بهره‌گیری بهینه از ظرفیت‌های مقاومت برای ایجاد نظم مطلوب منطقه‌ای</p> <p>S4o5. تقویت ارتباطات و مناسبات با کشورهای عضو محور مقاومت برای تضعیف راهبردی اسرائیل و کاهش قدرت مانور آن در منطقه</p>	<p>فرصت‌ها (O)</p> <p>O1. استحکام مناسبات منطقه‌ای</p> <p>O2. قدرت‌گیری گروه‌های مقاومت در سطح ملی</p> <p>O3. دسترسی سریع و آسان</p> <p>O4. تثبیت موقعیت منطقه‌ای ایران</p> <p>O5. ایجاد بازدارندگی نظامی</p> <p>O6. علایق و ارزش‌های مشترک</p> <p>O7. منازعه‌خیز بودن منطقه</p> <p>O8. غلبه گفتمان مقاومت بر گفتمان سازش</p> <p>O9. توسعه‌نیافتگی اقتصادی کشورهای عضو محور مقاومت</p>
<p>WT</p> <p>W4t5. تقویت هر چه بیشتر همبستگی و توسعه مناسبات میان اعضای محور مقاومت با توجه به حضور قدرت‌های خارجی در منطقه، تهدیدات اسرائیل و تکفیری‌ها</p> <p>W1t1. تلاش برای بالا بردن تاب‌آوری اقتصاد ایران با تبیین تهدیدات و خطرات حضور و دخالت قدرت‌های خارجی</p> <p>W3t2. کنترل جریان غرب‌گرای داخلی برای کاهش تهدیدات قدرت‌های منطقه‌ای به‌ویژه اسرائیل</p> <p>W2t3. خنثی‌سازی تبلیغات ایران‌هراسانه با ارائه تصویری متحد و همدل از مسئولین و مردم ایران در حمایت از کشورهای عضو محور مقاومت</p>	<p>ST</p> <p>S1t1. تلاش برای کاهش دخالت‌های خارجی در منطقه و درنهایت، وادار کردن بیگانگان به ترک منطقه از طریق هزینه‌سازی برای آنها</p> <p>S3t2. تلاش برای متوجه کردن بیش‌ازپیش آرمان‌های مقاومت به مسئله فلسطین برای انزوای اسرائیل در منطقه</p> <p>S4t5. تلاش برای شکست، محدودسازی و طرد گروه‌های تکفیری در سطح منطقه</p> <p>S5t3. بازگویی حمایت‌ها و خدمات ایران به مقاومت برای کاستن از جاذبه تبلیغات ایران‌هراسانه</p> <p>S1t6. بهره‌گیری از ظرفیت‌های مقاومت منطقه‌ای برای خنثی کردن تحریم‌های ضدایرانی</p> <p>S2t8. تلاش برای از بین بردن سوء‌ذهنیت‌ها و جلب بیش‌ازپیش همه گروه‌ها و سلاقی در کشورهای عضو محور مقاومت با تبیین اینکه حمایت‌های ایران صرفاً محدود به شیعیان نیست.</p>	<p>تهدیدات (T)</p> <p>T1. حضور و دخالت قدرت‌های خارجی</p> <p>T2. هم‌مرز بودن آنها با اسرائیل</p> <p>T3. ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی</p> <p>T4. تشدید رقابت‌های منطقه‌ای</p> <p>T5. ظهور و فعالیت تکفیری‌ها</p> <p>T6. عاملی برای تحریم‌های ضدایرانی</p> <p>T7. همگن نبودن محیط سیاسی</p> <p>کشورهای عضو محور مقاومت</p> <p>T8. سوء‌ذهنیت‌های تاریخی</p>

۵- نتیجه گیری

حمایت‌های جمهوری اسلامی ایران از محور مقاومت اسلامی در منطقه، اگرچه ابتدا بیشتر ماهیت ایدئولوژیک داشت، اما با افزایش دخالت‌های بیگانگان در منطقه، به‌ویژه بعد از حمله آمریکا به عراق و افغانستان و فتنه اخیر تکفیری‌ها و ادراک تهدیدی که جمهوری اسلامی ایران از تحرکات آنها در منطقه داشت، به تدریج سویه‌های قوی ژئوپلیتیکی - ژئواستراتژیکی نیز یافته است. با این حال، هرچند جمهوری اسلامی در قامت رهبری محور مقاومت اسلامی به موفقیت‌های فراوانی دست یافته و در سایه این رهبری، امروز مقاومت به قطب قدرت و واقعیتی انکارناپذیر در منطقه تبدیل شده است، اما این بدان معنا نیست که جمهوری اسلامی ایران در این زمینه با هیچ چالش، تهدید و ضعفی مواجه نیست. در واقع، جمهوری اسلامی به موازات آنکه در این حوزه موفق عمل کرده و به فرصت‌سازی خارجی روی آورده است، با تهدیداتی نیز روبرو شده و در داخل کشور نیز ضعف‌هایی پیش روی آن نمایان شده است.

برای مواجهه با این وضعیت، جمهوری اسلامی باید به حداکثرسازی فرصت‌ها و تقویت نقاط قوت خود پردازد و در نقطه مقابل، تهدیدات را کنترل کرده و نقاط ضعف خود را نیز مرتفع سازد، زیرا رقبای منطقه‌ای و بین‌المللی و همچنین مخالفان داخلی این نظام، برای کاستن از دامنه نفوذ و موفقیت‌های منطقه‌ای این نظام می‌کوشند تا هم بر حجم تهدیدات خود مانند تحریم، اقدامات خشونت‌بار علیه عقبه راهبردی مقاومت از قبیل آنچه تکفیری‌ها در عراق و سوریه انجام دادند و... متمرکز شوند و هم در داخل کشور، با اقدامات روانی - رسانه‌ای و دوگانه‌سازی، شکاف حاکمیت - ملت را تعمیق کرده و ریشه مشکلات مردم را در حمایت‌های جمهوری اسلامی از محور مقاومت قلمداد کنند.

جمهوری اسلامی در مواجهه با این وضعیت، باید ضمن تقویت همبستگی و توسعه مناسبات، به‌ویژه در بعد اقتصادی، با کشورهای عضو محور مقاومت، تلاش کند تا جایگاه مقاومت در صحنه سیاسی ملی این کشورها تقویت شود و درعین حال، برای دفع یا کاهش تهدیدات خارجی، علاوه بر تلاش برای معطوف‌سازی هرچه بیشتر مقاومت به آرمان فلسطین و در گام بعدی، مقابله و محدودسازی تکفیری‌ها و درنهایت، فشار به بیگانگان برای ترک منطقه، با اقدامات رسانه‌ای تلاش شود تا تبلیغات ایران‌هراسانه در سطح منطقه را نیز خنثی سازد. برای بهبود نقاط ضعف داخلی نیز باید در کنار تلاش برای خنثی‌سازی دوگانه‌سازی منافع مردمی - حمایت از مقاومت، فرصت‌ها و دستاوردهای اقتصادی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران از قبل محور مقاومت تبیین و تقویت شود.

کتابنامه

۱. احمدی، حسین. (۱۳۷۷). برنامه‌ریزی استراتژیک و کاربرد آن. تهران: سایه‌نما
۲. احمدی، محمدرضا (۱۳۸۶). روش تحلیل راهبردی (SWOT). فصلنامه حصون، ۱۳، صص ۳۹-۵۷.
۳. اکبری، حسین (۱۳۸۸). پدیده مقاومت، بسترساز اعمال قدرت فراملی جمهوری اسلامی ایران. سیاست دفاعی، ۱۷(۶۶): ۱۵۱-۱۹۳.
۴. آدمی، علی؛ کشاورز مقدم، الهام (۱۳۹۴). جایگاه مجموعه امنیتی محور مقاومت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، ۴(۱۴): ۱-۳۹.
۵. باقری، سیامک؛ قربانی، مصطفی (۱۳۹۵). ماهیت‌شناسی خشونت در بحران سوریه. فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، ۵(۱۹): ۲۵-۵۰.
۶. برایسون، جان. ام. (۱۳۸۴). برنامه‌ریزی استراتژیک برای سازمان‌های دولتی و غیرانتفاعی. ترجمه عباس منوریان، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
۷. برزگر، کیهان (۱۳۸۸). سیاست خارجی ایران از منظر رئالیسم تدافعی و تهاجمی. فصلنامه روابط خارجی، ۱۱(۱): ۱۱۳-۱۵۳.
۸. بیانات رهبری در دیدار اعضای مجمع جهانی اهل بیت علیهم‌السلام و اتحادیه رادیو و تلویزیون‌های اسلامی، ۲۵/۰۶/۱۳۹۴.
۹. بیانات رهبری در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدای مدافع حرم، ۰۵/۱۱/۱۳۹۴.
۱۰. بیانات رهبری در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۲۵/۰۱/۱۳۹۷.
۱۱. بیانات رهبری در دیدار نخبگان علمی جوان، ۲۸/۰۷/۱۳۹۵.
۱۲. پیرس، جان؛ رابینسون، ریچارد کنت. (۱۳۷۶). برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک. ترجمه خلیلی شورینی، تهران: سمت.
۱۳. ترابی، قاسم. (۱۳۹۰). عربستان و انقلاب‌های عربی، در: کیهان برزگر، تحولات عربی، ایران و خاورمیانه. تهران: مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه.
۱۴. چارلز، شوانک. (۱۳۷۰). مبانی تصمیم‌گیری استراتژیک. ترجمه عباس منوریان، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
۱۵. خانی، حسین (۱۳۹۲). خیزش‌های اسلامی در جهان عرب: ارزیابی فرصت‌ها و تهدیدهای منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه سیاست، ۴۳(۴): ۸۱-۹۷.
۱۶. دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال؛ فرازی، مهدی (۱۳۹۱). بیداری اسلامی و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، ۹(۲۸): ۱۶۳-۱۹۰.
۱۷. فردآر، دیوید. (۱۳۷۹). مدیریت استراتژیک. ترجمه علی پارساییان و سید محمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

۱۸. قاسمی، علی (۱۳۹۰). فرایند فزاینده تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات سیاسی روز (وابسته به معاونت سیاسی سپاه)، شماره ۴۱-۴۲: ۱۲۷-۱۴۵.
۱۹. قربانی، مژگان؛ سوری، سرور (۱۳۹۵). انقلاب یمن؛ فرصت‌ها و چالش‌های ایران بر اساس مدل راهبردی SWOT. دوفصلنامه علمی ترویجی مطالعات بیداری اسلامی، ۵(۱۰): ۱-۲۹.
۲۰. قربانی، مصطفی (۱۳۹۸). تحولات نظام بین‌الملل، ژئوپلیتیک خاورمیانه و سیاست خارجی ایران. پنجمین همایش بین‌المللی نظام بین‌الملل، تحولات منطقه‌ای و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران (دانشگاه علامه طباطبایی بهمن ۹۸)، (پذیرفته شده برای ارائه شفاهی در پنل اساتید)، در دست انتشار.
۲۱. قربانی، مصطفی (۱۳۹۶). «دستاوردهای نفوذ منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران»، قابل دسترسی در: <http://tanincenter.com>. تاریخ آخرین دسترسی، ۱۰/۰۷/۱۳۹۸.
۲۲. کریمی، ابوالفضل (۱۳۹۶). نقش ج.ا.ایران در هویت‌بخشی به مجموعه امنیتی محور مقاومت. ماهنامه پژوهش ملل، ۲(۲۰): ۱-۱۴.
۲۳. محمدی قراسویی، محمد، (۲۸ بهمن ۱۳۹۶)، «محور مقاومت، ابعاد و مؤلفه‌ها»، قابل دسترسی در: <http://alwaght.com>.
۲۴. مرادی، عبدالله (۱۳۹۴). شیعه در نوک پیکان تهاجم تکفیر. اندیشه و گفت‌وگو انقلاب اسلامی، ۱: ۳۴-۵۵.
۲۵. مشیرزاده، حمیرا. (۱۳۹۲). تحول در نظریه‌های روابط بین‌الملل. چاپ هشتم، تهران: سمت.
۲۶. (بی‌نا) (۲۴ آذر ۱۳۹۷)، «تجارت ایران و عراق تا پایان سال به ۱۳ میلیارد دلار می‌رسد»، قابل دسترسی در: www.tasnimnews.com.
۲۷. نظری، علی‌اشرف؛ قنبری، لقمان (۱۳۹۲). خاص‌گرایی فرهنگی و بازتولید هویت‌های دینی: با تأکید بر جنبش بیداری اسلامی. مطالعات جهان اسلام، ۱۱(۳): ۱۲۳-۱۵۰.
۲۸. نعیمی‌ان، ذبیح‌الله (۱۳۸۶). جریان نوسلفی‌ها در دوران معاصر. مطالعات انقلاب اسلامی، ۱۱: ۹۱-۱۱۸.
۲۹. هریسون، جفری؛ کارون، سنت جان. (۱۳۸۲). مدیریت استراتژیک. ترجمه بهروز قاسمی، تهران: هیأت.

References

1. "Trade between Iran and Iraq will reach \$ 13 billion by the end of the year", at: www.tasnimnews.com, December 15, 2016. (in persian)
2. Adami. Ali, keshavarz moghaddam, elham(2015), "The position of the resistance-based security complex in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran" *quarterly Journal of Political Studies in the Islamic World*, fourth year, No 14, Summer, p.p. 1-39. (in persian)

3. Adler, Alfred(2005), *Communitarian International Relations: the epistemic foundation of international relations*, London – New York, Routledge.
4. Ahmadi, hossein(1998), Strategic planning and its application, Tehran: Sayehnama. (in persian)
5. Ahmadi, mohammadreza(1987), "Strategic analysis method SWOT", *Hosun Quarterly*, No 13, autumn, p.p. 39-57. (in persian)
6. Akbari, hossein(2007), "The phenomenon of resistance, the bedrock of the transnational power of the Islamic Republic of Iran", *Defensive policy Quarterly*, 17 year, No 66. (in persian)
7. Bagheri, siamak, Ghorbani, mostafa(2015), "the nature of violence in Syria crisis", *Quarterly Journal of Political Studies in the Islamic World*, fifth year. No 19, Autumn, p.p 25-50. (in persian)
8. Barzegar, Kayhan (2009), "Iran's Foreign Policy from the Perspective of Defensive and Aggressive Realism", *Foreign Relations Quarterly*, First Year, No. 1, Spring. (in persian)
9. Bryson, John. M (2005), Strategic Planning for Government and Non-Profit Organizations, translated by Abbas Monavarian, Tehran: Public Management Training Center(in persian)
10. Charles, Schwank (1991), Fundamentals of Strategic Decision Making, translated by Abbas Monavarian, Tehran: Public Management Training Center. (in persian)
11. Colucci, Lamont(2017), "Beware Iran's 'Axis of Resistance'", at: www.usnews.com, Feb. 23, 2018.
12. Dehghani Firoozabadi, Seyed Jalal, Farazi, Mehdi (2012), "Islamic Awakening and National Security of the Islamic Republic of Iran", *Quarterly Journal of Islamic Revolution Studies*, Volume 9, No 28, pp. 163-190. (in persian)
13. Fisher, c. (1989), Current and Recurrent Challenges in HRM, *Journal of Management*, 15. No. 2.
14. Fred. R. David (2000), *Strategic Management*, translated by Ali Parsaiyan, Seyed Mohammad Aarabi, Tehran: Cultural Research Office. (in persian)
15. Ghasemi, Ali (2011), "The Increasing Process of Sanctions against the Islamic Republic of Iran", *Quarterly Journal of Political Studies of the Day* (affiliated to the Political Deputy of the IRGC), No. 42-41. (in persian)
16. Ghorbani, Mojgan, Suri, Sarvar (2016), "Yemeni Revolution; "Iran's Opportunities and Challenges Based on the SWOT Strategic Model", *Bi-Quarterly Journal of Islamic Awakening Studies*, Fifth Year, No. 10, Fall and Winter. (in persian)
17. Ghorbani, Mostafa (2017), "The achievements of the regional influence of the Islamic Republic of Iran", at: <http://tanincenter.com/>. (in persian)
18. Ghorbani, Mostafa (2019), "Developments in the International System, Geopolitics of the Middle East and Iran's Foreign Policy", *5th International Conference on the International System, Regional Developments and Foreign*

Policy of the Islamic Republic of Iran (Allameh Tabatabai University, February 28, 2019). (in persian)

19. Harrison, Jeffrey, Karun, St. John (2003), *Strategic Management*, translated by Behrouz Ghasemi, Tehran: Heyat. (in persian)

20. Houghton, P. (2007), "Reinvigorating the Study of Foreign Policy Decision Making; Toward a Constructivist Approach", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 31

21. https://en.wikipedia.org/wiki/SWOT_analysis

22. Karimi, Abolfazl (2017), "The Role of the Islamic Republic of Iran in Identifying the Security Complex of the Resistance Axis", *UN Monthly Research*, Volume 2, Number 20, August. (in persian)

23. Khani, Hossein (2013), "Islamic Uprisings in the Arab World: Assessing the Opportunities and Threats of the Islamic Republic of Iran", *Quarterly Journal of Politics*, Volume 43, Number 4, pp. 81-97. (in persian)

24. Leadership Statements(Ayyatollah khamenei) in a Collective Meeting of the Families of the Martyrs Defending the Shrine 11/05/1394. (in persian)

25. Leadership Statements(Ayyatollah khamenei) in the meeting of the officials of the system and the ambassadors of the Islamic countries 01/25/1397. (in persian)

26. Leadership Statements(Ayyatollah khamenei) in the Meeting of the Members of the World Assembly of the Ahl al-Bayt (as) and the Union of Islamic Radio and Television on 06/25/1394. (in persian)

27. Leadership Statements(Ayyatollah khamenei) in the Meeting of Young Scientific Elites, 28/07/1395. (in persian)

28. Mohammadi Qarasoui, Mohammad (2017), "Axis of Resistance, Dimensions and Components", at: <http://alwaght.com>, February 19, 2017. (in persian)

29. Mohseni, Payam, Kalout, Hussein(2017), "Iran's Axis of Resistance Rises", at: www.foreignaffairs.com, January 24

30. Moradi, Abdullah (2015), "Shiites at the tip of the arrow of takfir invasion", *Islamic Revolution Thought and Discourse*, No 1, Spring. (in persian)

31. Moshirzadeh, H(2010), Domestic Ideational of Iran's Foreign Policy, *Iranian Review of Foreign Affairs*, VOL.1, NO.1

32. Moshirzadeh, Homeira (2013), Evolution in Theories of International Relations, 8th Edition, Tehran: Samt. (in persian)

33. Naeemian, Zabihullah (2007), "The flow of neosalafis in the contemporary era", *Studies of the Islamic Revolution*, No. 11, Winter, pp. 118-91. (in persian)

34. Nazari, Ali Ashraf, Ghanbari, Loghman (2013), "Cultural Characterization and Reproduction of Religious Identities: With Emphasis on the Islamic Awakening Movement", *Islamic World Studies*, First Year, Third Issue, Winter. (in persian)

35. Pierce, John, Robinson, Richard Kent (1997), Strategic Planning and Management, translated by Khalili Shurini, Tehran: Samt. (in persian)

36. Torabi, Ghasem (2011), Saudi Arabia and the Arab Revolutions, in: Kayhan Barzegar, Arab Developments, Iran and the Middle East, Tehran: Center for Scientific Research and Strategic Studies of the Middle East. (in persian)

37. Walt, Stephen(1987), *The Origins of Alliances*, N. Y, Cornel University press